

NOVIČE

kmetijskih, rokodelnih in narodskih reči.

Odgovorni vrednik *Dr. Janez Bleiweis.*

Tečaj VIII.

V sredo 14. velkiga serpana (avgusta) 1850.

List 33.

Svět našim županijam po Sloven-
skim, kako naj bi se po izgledu ptujih deželá
nove postave zoper ogenj vstanovile.

(Dalje.)

Postave v zadevah ognja na Nemškim.

1) V sak gospodar v mestih kakor na kmetih mora svoje pohoštvo pri kakošni bratovšini sv. Florjana zavarovati. Kdo se ti postavi zoperstavi, ga gospóska prisili, in še z 20 gold. kaznuje, kateri denarji v soseskino ognjo-gasivno denarnico pridejo; in župan ima pravico in oblast zavarovanje na stroške nečimerniga gospodarja vradno poskerbeti. Spričba zavarovanja se mora v davkne bukvice zapisati, pobotni listi pa ostanejo v rokah zavarvanca, katerim je na prosto voljo dano, se visoko ali nisko zavarovati. — Znesek zavarovanja mora vsake kvatre z davkam vred odrajtan biti in ostanjki se s silo iztérjajo. Soseskine in kantonski predstojniki so sredniki med bratovšino in zavarvancam; morajo tedaj dobro paziti, de se nobenimu kaka škoda ne zgodí, pa tudi nobenimu potúha ne dajè; oni so odgovorljivi v téh zadevah in so s svojim lastnim premoženjem vsiga porok. Oba se po primerljeji kaznujeta, ako se bratovšini ali zavarvancu krivíca zgodí in se clo od službe odstavita; oba se morata po postavah bratovšine ravnati.

2) Kakor je že vsak človek zavezan za svojo lastno in svoje lastnine varnost skerbeti, tako ima tudi vsak deržavljan in v deržavi prebivajoč ptujec sveto dolžnost, de lastnino in osebo svojiga bližnjiga z ognjem ne poškodva; kdor se zoper to pregreší, se po okoljšinah kakor zažigavec kaznuje; če kdo tedej kakšin ogenj na nepotrebnim kraju zapazi, ima dolžnost, to precej v soseski glasno naznaniti.

3) Vsaka srenja mora lastniga čuvaja imeti, kateri mora noč in dan dobro čuti, če ogenj v njegovi ali drugi srenji vstane, de precej z orodjem, ki je v srenji nalaš za to, znamnje da; to znamnje mora vsim srenjčanam dobro znano in tako biti, de vsak precej vé, ali je ogenj v lastni ali drugi srenji. Zvonikar se mora precej pri tem znamnju v stolp (turn) podati in po navadi plat zvona biti.

4) Precej po tem znamnju ima župan ali njegov namestnik dolžnost, če je ogenj v lastni srenji, de tekavnike na konjih odpošlje; če je pa v drugi srenji, vse po postavah stori, od katerih bo pozneje govorjenje.

5) De se pa vse v postavnim redu zgodí in pri nasreči potrebne pomoči ne manjka, je sledeče za neprenaredljivo postavo dano, in nihče se ne more temu odtegniti, scer zapade ojstri kazni:

a) vsak srenjčan možkiga spola, kader 16. léto dopolne, dobí od srenje 2 spleténi ali platnéni in znotraj dobro posmoljeni vedri, kateri ste poredama s številko zaznamovane, in zraven iména oseb v zato napravljene bukve v srenjski pisarnici zapisane; — kader se možki oženijo, dobí vsak še eno lopato in ma-

tiko, kar mora pa vse v enim létu v srenjsko denarnico plačano biti. Kar se med časam nad tem orodju poškodva, bo iz srenjske ognjo-gasivne denarnice popravljen, in če kakšin lastnine tega orodja umerje, se to zaostanim odvzame in jim po vrednosti poplača;

b) vsaka srenja, ktera 1500 duš šteje, mora svojo lastno brizgljo imeti, tudi si mora vse potrebne čebre, vedre, mehe, gredala in greblja napraviti, de ob času potrebe tega orodja ne zmanjka. Srenje čez 3000 duš si morajo dvoje brizgelj in vse potrebno orodje, in tako za vsakih 2000 prebivavcov naprej več brizgelj napraviti. Srenje pod 1000 duš stopijo z drugo srenjo v družbo, in si napravijo potrebniga orodja, in ga tako shranijo, de ga vsaka ob času potrebe hitro rabiti zna.

c) vsaka hiša, ktera le eno nastropje (štúk) ima, mora pod streho zmeraj čeber z vodo napolnjen in 6 veder imeti; hiše z več nadstropji morajo vse po dvoje in še več imeti; v takih hišah pa, kjer se ognja nevarne rokodelstva počenjajo, je še postavno ukazano, de se tudi potrebno število gredal in grebejev napravi in svoje lastne ročne brizglje imajo. Komisija, ktera mora v vsakim kantonu za varstvo ognja postavljena biti, ima dolžnost, večkrat v létu pregledati, če je vse po postavnim redu preskerbljeno; vsak pregrešik se oestro kaznuje, in nobena snema ni prípušena.

(Dalje sledí.)

Zakaj v nekterih krajih nočejo županov voliti?

Slišali in brali smo, da so že v mnogih krajih naše dežele nove župane in odbornike volili, ali malo jih je še proti celimu številu. Kakor se pri vsaki novi napravi krive misli slišijo, takó se tudi pri téh opravilih godí, da te volitve tu in tam zastajajo. Zvedili smo, da nekteri širokoustni preroki in sleparji pravijo, da zató, ker novo izvoljeni župani, svetovavci in odborniki v cerkvi prisegajo, jih bo gospóska potem tako perkvintala, de bojo čez kaj časa mogli privoliti v vse stare naprave, da bo vse na staro nazaj prišlo, desetina, tlaka i. t. d.

Take ostudne sklepe in neumne misli moramo očitno grajati. Zna biti, da je kaj tacih mož tudi v naši deželi, kateri rakovo pot jezdijo in le po starim zdihujejo — ali njih želje se ne bojo nikdar več spolnile, ker nam je beseda Cesarjeva gotov porok nove vstavne vlade. Da se pa vstavna vlada zgotoví, se mora prava podlaga postaviti, in ta je prosta srenja ali soseska. Pred létam 1848 so bile soseske tako otvezane, da se niso mogle drugač gibati, kakor jim je bilo od gosposke prípušeno; za vsako stvarico so mogle višjiga dovoljenja prositi in svoje župane niso one same, ampak gosposke so jih volile. Zdaj bo to drugač; nove županije bojo imele pravíce svoje zadeve samostojno poskerbeti, s svojim premoženjem lastno gospodariti, in

tudi nekaj takih opravil spolnovati, ktere so do zdaj le politiške gospóske poskerbele, namreč: ženitve dovoliti, pôse dajati i. t. d. Da bi se pa take dela le možém izročile, do kterih ima ljudstvo zaupanje, je dovoljeno, de jih ljudjé sami izvolijo. Take volitve se tedaj zdaj pričenjajo, in tisti, ki jim je nasproti, pokaže, da je še tako neveden in slab, de preramnic potrebuje, kakor otročè, ktero še samo hoditi ne more. Morebiti se kterimu pravíce novih županij premajhne ali pa clo težavne zdé! Pomislite, de vsaka reč le iz majhniga sémena zraste. Kako majhno je želodovo zerno, vonder le zraste iz njega krast, kteri barkam in bartonam za podlago služi!

Da pa novo izvoljeni župani in županijski svetovavci v cerkvi persegajo, naj nam bo to za poroštvo, da današno vladarstvo prisego v božji veži več cení, kakor v drugih posvetnih hišah. V starim testamentu so prisegali na sveto pismo stariga zakona, in še dandanašnji Hebrajci prisegujejo na tretje bukve Mozesa „Leviticum“. Mi pa, kteri smo Kristusovi véri udani, mi bi ne hotli prisegati v ravno tisti božji veži, v kteri nam duhovni pastirji njegove svete nauke razlagajo?! Kakó to pride, de bi cerkve, kterih veliko število v naši deželi spričuje od pobožniga duha njenih prebivavcov, ravno zdaj zaupanje zgubile in da bi opravila v njih storjene, ravno zdaj zavoljo tega manj cenjene bile?

Od druge strani smo slišali drug zaderžek. Nekteri pravijo, de te volitve ne morajo nič prida biti, zato, ker v Ljubljani še niso novih svetovavcov in odbornikov volili. Ljubljana je velika soseska, in ne morejo se volivci tako hitro v postavne rede djati, kakor v majhnih soseskah po deželi. Zdaj pa, kakor slišimo, je že vse pripravljeno, in če tega čakate, ne boste dolgo čakali.

Ambrož.

Ravno smo se namenili v ti zadevi, nad ktero se nisimo dosti prečuditi zamogli, nektère besede pisati, ko nam je g. Ambrož pričijóčo razjasnjenje podal, ktero razodene očitno nespamet tistih, ki se volitvi županov zoperstavlajo. Slišali smo clo, de sém ter tjé clo žene svoje možé na vso moč strahujejo, de ne smejo volit iti. Strašna slepota, če se clo ženske v take reči vtikujejo, ktere kuhinsko vednost dosti presežejo. — Gosp. Ambroževim u krepkimu razjasnjenju pristavimo pa — namesti več družih — še lep govor g. fajmoštra Arkota, ko je Vodiška županija volila, in ki kaže namembo cerkveniga opravila. G. Arkotov govor se takóle glasí:

Nagovor pred prisego.

„V adventu bo že 24 lét, kar sim jez vaš duhovni pastir, torej lahko véste, de mi je vsa Vodiška fara dobro znana. Jez ne poznam le samo po zunajnim temuč zlo tudi po znotrajnim vse ljudi, torej tudi vse može naše fare; in za to se mi pa tudi iz serca dobro zdi, de ste vi možje, vi predstojniki, vi svetovavci, in vsi drugi odborniki za očete in oskerbnike naše srenje, ktera vso našo faro obseže, izvoljeni, ker je izvolitev clo iz mojiga serca vzeta, in ker bi bil jez, če bi bila volitev meni samimu prepušena, veči del vse vas izvolil.

Ker tedaj jez in vsa naša srenja na vas toliko zidamo, si bote pa tudi vi po svoji moči prizadevali dolžnosti izpolnovati, ki jih danes tukej v pričo Bogá, v pričo našiga visoko spoštovaniga žlahtniga gospoda okrajniga poglavarja in vpričo keršanske soseske prevzamete.

Vi, kteri ste od odbornikov za predstojništvo izvoljeni, bote zdaj prisegli, ne za to, kakor de bi mi nad vašim moštvam, nad vašim poštenjem kak dvom (cvibel) imeli, temuč ker postava tako zapoveduje; in pa de bi bili vi po tej prisegi še bolj za svojo službo

spodbodeni in vnetí, in še bolj prepričani, kako ime nitno in tudi sveto nalogo danes za 3 léta na-se vzamete.

Dozdaj so župani in soseskine možje sicer tudi prisegali, pa to se je le posebežno, le v pisarnicah, in samo v pričo kantonskiga komisarja zgodilo; drugi ljudje še večí del niso vedili, de imajo soseskine možje kako prisego; in pa reči se mora, de dozdajni soseskine možje niso nič kaj spoštovani bili, in pa sej tudi niso imeli nobene take oblasti in moči. Zdaj je vse drugač; vas ni izvolila gosposka, temuč vi ste izvoljeni od svojih sosedov, od vsih bolj veljavnih udov Vodiške srenje; vi ne bote prisegli v kakim kotu, ne v pisarnici, temuč tukej v svoji farni cerkvi; prisegli bote zdej, ko ste s sv. rešnjim telesam blagoslov prejeli; prisegli bote v pričo živiga Boga, ki se tukej v tabernakeljnu znajde; prisegli bote na mašne bukve in sv. Evangelij, po kterim nas bo božji sodnik enkrat vse sodil. Možje! vaše dolžnosti so velike, večí kakor so bile dozdajnih županov in soseskinih mož; srenjska postava vas v nekterih rečéh bolj pooblasti kakor so popred kantonske gosposke pooblastene bile; zatorej zdej vsaki svoje serce h Bogu povzdignite, de bote svojo prisego v božjo čast izrekli in de vam bo gospod Bog svojo pomoč dodelil, brez kteriga je tako vse naše prizadevanje nič.

Pristopite zdej nar popred vi predstojnik, vzdignite perve 3 perste desne roke gori in za menoj tako prisežite: —

Zdaj pristopite 1. svetovavec — Tako 2., 3. in 4.

Nagovor po prisegi.

Možje! po zdaj storjeni prisegi je vaša služba tudi pred Bogam posvečena. Naj vam bo vse 3 léta vedno pred očmi, v kaj ste se z današnjo prisego zavezali. Blagor cele srenje naj vam bo bolj kakor vaš lastni pri sercu, zakaj če vi pri svojim domačim gospodarstvu kaj v stran zavozite le sama vaša hiša terpi, če bi pri srenjskim gospodarstvu kaj narobe, ali kaj po krivici naredili, bi bila to škoda za vso srenjo, vi bi si kletov vse srenje na glavo obesili, in si svojo vest s ptujimi grehi obložili. Bodite torej pošteni in pravični; v tem, kar za dobro in koristno spoznate, bodite nepremakljivi; pravíce se deržite, in potlej se nobeniga no bojte. Nikar na človeško zamiro ne porajtajte, ker to je gotovo, de vsim vstregli ne bote; in Bog obvari, de bi vi kaj taciga iskali; le to, kar veste, de je za vso srenjo koristno, kar vam bojo srenjske in deržavljanske postave nakladale, to storite, to izpolnujte. Ali de vas z besedami sv. pisma opominjam: „Bratje! kar je resnično, sveto in ljubeznjivo, karkoli je dobriga imena, kar h čednosti in k hvale vrednimu poduku pelje, to naj vam bo v mislih.“ Filip. 4, 8.

Kakor pa jez iz serca želim, de bi bili vi in vsa naša srenja zvesti podložni našiga svetliga cesarja in od njega postavljenim vradam, ravno tako želim, de bi bili tudi dobri kristjani, de bi dali cesarju, kar je cesarjeviga, pa tudi Bogu kar je božjiga, Torej možje! naj bo tudi to vaša skerb, de bote nas duhovske pastirje v naši službi podpirali, de bote našo faro pohujšanja varovali, samopašneže krotili, ponočnjake uganjali, čez kerčme čuli, de pijancam, zapravljavcam, potegnjavcam in tatém ne bojo dajale potuhe; čujte ali postavite čuvaje čez polje, čez gojzde ali zavolj ognja. Morde bi bilo bolje, de bi zavolj ognja v vsaki veči vasi čuvaja postavili, kakor de sami ponočne straže deržite, ker se pri tem tudi marsikaka nerodnost zgodi, ker se per tem fantini okoli vlačiti in pijančvati navadijo. Z eno besedo: Skerbite de bo naša srenja imela dobro ime pred Bogam in pred ljudmi. — Če bo kterikrat veči pomoči potreba kako nerodnost, kako hudobijo vstaviti, se bote na c.k. okrajno poglavarstvo obrnili, in gotovo vam pomoč ne bo odrečena.

Poslednjič se obernem še k vam, naš visoko spoštovani, blagorodni gospod, okrajni poglavar! Jez in vsa naša srenja vas zahvalimo za vašo posebno veliko skerb pri sestavljanju srenj in volitvi srenjskih predstavnikov. Vi ste koj od začetka, ko smo pod vašo okrajno prišli, na našo faro svoje oko blagovoljno obrnili, in nam zdaj tudi še to milost kazali, de ste sami k naši volitvi prišli, in še pri prisegi ostali. Naj vam bo zato lepa hvala, in bodite prepričani, in tudi visokimu c. k. deželniemu poglavarstvu na znanje dajte, de Vodiška srenja utegne biti ena nar bolj zvestih in pokornih srenj svojimu preljubimu Cesarju in od njega postavljenim vradnijam. Bog ga ohrani, našiga ljubljeniga Cesarja Franca Jožefa I. in vso njegovo rodbino. Bog daj mir in pokoj po vsih okrajnih našiga velikiga cesarstva. Z Bogam smo začeli, de bi le z Bogam vedno ravnali, in se tako — njegoviga svetiga blagoslova vredne delali. Amen.“

Ljubljanskimu močvirju se nova vesela danica bliší.

Za vse koristne in potrebne reči skerbno ministerstvo kupčije je naročilo, da naj se prav dobro prevdari, ktere dela bi bile še potrebne, da se bode Ljubljansko močvirje do dobriga posušilo, in prihodnjim povodnjam v okom prišlo. Vse posebno za to, da se bo železnica od Brezovce memo zvonajne Gorice in Margata proti žalostni gori čez mah speljala, de bo veči stanovitnost dobila, in poškodovanja obvarvana. V ti zadevi previdni gospodje so uganili, da je narpred potreba cesarski graben nar menj za 3 čevlje znižati, skoz in skoz na 14 sežnjev razširiti, in njega izliv v Ljubljanco po nekdanji grapi pod Moste speljati; potlej, da se mora Cornov graben po potrebi zdaljšati, in razširiti, da bode v stanu vse studenčine in potočice požirati, ki od Teržaške ceste v mah silijo; in zadnjič, potroške za te dela bo treba iz občine ali cesarske denarnice plačati, ker postesnikom mahú ni mogoče, tolikšnih stroškov na se vzeti.

Načertanje te dvojne, za vse deležnike mahú pa tudi za Ljubljano in zlasti za Štepance, ki so bili do zdaj večkrat brez vode, zlo imenitne naprave in prerajtanje stroškov, kterih potrebujejo, sta prevzela izvedna gospoda inženirja, ktera je vedno v tim deleviditi. Bog daj, de bi se te dela kmalo pričele, ktere ne bodo samo železnico škode varovale, in prvo obdelvanje mahú vpeljale, ampak tudi Ljubljanski zrak mončo zboljšale in veliko bolezin odvernile. Vsa čast in hvala tedaj tako skerbniemu in za potrebe doželá pazljivimu ministerstvu! — Pot za železnico čez močvirje se ne bo delala s podstavo lesénih kolov (pilotov) ampak kamnje v velicah trugah se bo v zemljo pogreznilo. J. O.

Dopisi.

Iz Gradca. Na koncu šolnega leta vam moramo vsaj nekoliko od slovenskih zadév v Gradcu povedati. — Družba Slovenija, prestvarjena v slovstveno, je sicer zveksine svoje zunajne, po celem spodnjem Štajarju razširjene družtvenike zgubila, kterih pomoči včasih prav pogreša. Zakaj nekterih rodoljubje je po njej domače zadeve veselo podpiralo. Tak je p. blagi župnik v Čm. Fr. Rdl njoj na enkrat 30 fl. sr. podaril, ravno tisti, kteri je v svojem milem sočutji bolj revne brate Hrvate, ktere je general Todorovič čez naše kraje domó peljal, s 20 vedri dobrega vinca razunjestvine pokrepil. — Njegov dober sosed Fr. Dr-nr. je nam dvakrat vseli po 10 gld. sr. poslal; iz Celja smo lepe prineske dobivali, zlasti za poslanca na Pražki slavj. zbor i. t. d. Lepa hvala vsem! Zbog tega pak se je družba tudi lahko čvrstvo gibala. Sedaj je sicer bolj tiha, pak ven-

dar prav tople in bistre kervi, ktero zmiram po nadepolni mladeži razliva. 17. časopisov in čez 300 knjig in knjižic jo greje. Mesca kimovca se preseli za prihodnje leto na bolj prikladen stan v grof Welsersheimovo palačo v ustavné ulice h. št. 164. In ako še dobi Gradec vnovič obljubljeno drugo slovensko stolico — za kazensko postavo — jo bode to močno oživilo. Gre sicer glas, da učiteljstvo takše potrebe tu ne spozna in pregovarja, pak bolj jo drugi spoznajo in — ravnopravnost.

Prof. deržavljanskega zakonika Dr. J. Krajnc je dal na koncu leta 26 poslušavcem spričevala; kar pri številu tukajšnih pravoslavcev gotovo ni malo! On je ves zakonik na tenko, točno, in gladko v slovensko prestavil in ga namerava po opetnem pregledu ministerstvu v pretres podati. Tak dobimo tudi to važno knjigo.

V rečni šoli (Realschule) je v drugem polletju 12 učencov skušnjo iz slovenskega jezika napravilo in se dobro obnašalo. V Gračkih latinskih šolah se je prav dosta mladenčev slovensčine serčno poprijelo. Le tak povsodi naprej po božji volji! Ž.

Iz Černíverha nad Polhovim Gradcam.

Pred sv. Lorencam ta dan ob 5. uri zjutrej pri- nese iz Rot, 2 uri hodá delječ mož punciko h sv. kerstu rekoč, de naj se urno opravim, de so še 3 sestrice za njo na poti. Ko sim opravljen, jo primahajo botri zares še s tremi družimi, in hitro gremo v cerkev, kjer so vse 4 sestrice — čveterčke — Mina, Anca, Mica, Mariana sv. kerst prejele. Uboge stvarice so bile slabo in le za silo zavite, ker mati se kaj taciga ni nadjala, ter je le za eniga otroka opravo pripravila. V farovžu enmalo bolj povite in pogrete so nesli vse 4 žive domú materi. Bi bile te čveterčke v Ljubljani rojene, vém dobro, de miloserčne gospé bi materi pripomogle, jih z vsim potrebnim preskerbeti. Tukaj pa v samotah se moremo anati tacih dobrot. Vender pa so srečni naši hribovci, ker marsikakih napak ne poznajo, ki se po družih krajih godé. Takó, postavim, zapravljiviga pijanca, igravca, verozaničevavca in kar iz tega izvira, ne poznajo. Tukaj ljudjé namesto vina sadjevo vodo pijejo, pri pameti ostanejo, dnarce privarjejo in zdravje ohranijo, kar se tudi iz tega kaže, de sim od noviga léta le 4 ljudi pokopal, 26 jih pa kerstil, in vsi so zakonski. Sadjorejci so naši hribovci taki, de skoraj vsi svetinje zaslužijo. Zató pa imajo nasušeniga sadja, de, ako ga je ravno létas nenavadno spomladanje vreme vzelo, ga vendar naši kmetje ne bodo stradali do družiga léta. Veselo je viditi, kako pridno mladi fantiči divjake iz pašnikov domú nosijo in okolj hiš zasajajo. Ko sim spomladi v šoli jih zavoljo tega pohvalivši, rekel, de tudi jaz bi rad nekaj divjakov za svoj najeti vert dobil, so mi jih koj toljko nanesli, kolikor mi jih je le treba bilo, veselivši se, de se tud jez nekoliko z sadjorejo in kmetíjo pečam. Černoverški.

Iz Štajarskiga 8. vel. serp.

V slovenskim Celju se je 11. pretečeniga mesca navod ali komisija zavoljo prerajtovanja odkupa zemljiš nekdanjih gospóskinih davkov začela; ni dolgo kar je lep, pa žali bog! v nemškim jeziku, natisnjen opomin v slovenske soseske razposlala, de bi kmetje brez izgovora tjekaj prišli, kadar bodo poklicani. Kmetje se čudijo, de se jim ne dopisuje v njih jeziku, in de se ne ravná po cesarski besedi, v kteri jim je zagotovljeno bilo, „de se bo ž njimi vse po slovensko ravnalo.“ — š —

Iz Senožeč 12. vel. serp.

V nedeljo 11. vel. serp. je poglavar Postojnskiga okrožja g. baron Mac-Neven vsled vikšiga povelja vpríčo mnogo gledavcov sreberni zaslužni križ s krono slovesno pripel na persi hrabriga Jožeta Gu-